

Muzica – obiect transdisciplinar (II)

Nicolae Brândus

În prima noastră întâlnire pe această temă am încercat, referindu-mă la una din cărțile acad. Basarab Nicolescu, și anume *Ce este Realitatea* (Ed. Junimea, Iași, 2009) să enunț unele dintre ideile principale definite de autor privind doctrina Transdisciplinarității care se constituie într-o metodă larg cuprinzătoare de abordare a *Realității* ca “*tot ceea ce rezistă la experiențele, descrierile, imaginile sau formalizările noastre matematice*”. Se face o distincție între *Real* și *Realitate*, *Realul* fiind [ceea ce este] în timp ce *Realitatea* este legată de “*rezistența în experiența umană. Realul este prin definiție ascuns pentru totdeauna, în timp ce Realitatea este accesibilă cunoașterii noastre*”.

Autorul susține mai departe: “Trebuie să înțelegem prin Niveluri de Realitate un ansamblu de sisteme aflate sub acțiunea unor legi generale (...). Înseamnă că două Niveluri de Realitate sunt diferite dacă trecând de la unul la altul există o ruptură a legilor și a conceptelor fundamentale (cum ar fi de exemplu cauzalitatea¹). Un flux de informație este transmis coerent de la un Nivel la altul (...). Pentru a continua dincolo de « nivelul cel mai înalt » pornind de la « cel mai de jos », ca limite, trebuie să considerăm că ansamblul Nivelurilor de Realitate se prelungește cu o zonă de non-rezistență la experiențele, descrierile, imaginile sau formalizările noastre matematice. În această zonă nu există niciun Nivel de Realitate (...).” Zona de non-rezistență corespunde *Sacruului*, adică “ceea ce nu se supune nici unei raționalizări”²).

---

¹ op. cit. pag. 78.

² op. cit. pag. 87-94.

După cum am menționat și în prima noastră expunere: **“Sacrul este rațional, dar nu este raționalizabil”**. Mai departe autorul scrie: “Nivelurile de Realitate sunt radical diferite de nivelurile de organizare, după cum au fost definite în teoriile sistemice (...). Mai multe niveluri de organizare aparțin unuia și aceluiași Nivel de Realitate și corespund unor structurări diferite ale acelorași legi fundamentale (...). Complexitatea își schimbă natura. Complexitatea extremă a unui Nivel de Realitate poate fi concepută ca simplitate în raport cu alt Nivel de Realitate (...), la rândul-i de o extremă complexitate în raport cu propriile-i legi. Această structură în grade de complexitate este intim legată de structura gödeliană a naturii și a cunoașterii indusă de existența diferitelor Niveluri de Realitate¹”.

Toate cele dinainte, ca și cele expuse în prima noastră întâlnire ar putea deveni un principiu de **lectură** a domeniului Muzicii. Reconsiderarea ca atare a ceea ce reprezintă actul formării și receptării operei muzicale ar fi în măsură să arunce o nouă lumină asupra acestei acțiuni culturale. Este vorba despre o nouă **lectură** a unor “*texte*” vechi, un demers în egală măsură recuperator și prospectiv în ce privește o nouă metodologie de tip epistemologic. Dintre toate formele instituționalizate de cultură, muzica este poate cea mai rezistentă în a-i descoperi, înțelege și explica misterul, în pofida tuturor interpretărilor și formalizărilor de care nu se duce lipsă. Din acest motiv nu ne vom extinde asupra cercetărilor muzicologice de tip “filologic” întocmite după criteriile de analiză de tot felul referitoare la practica orală, scrisă și, în mică parte, așa-zis “post-alfabetică” ..., cu intruziuni, uneori, de tip multi-disciplinar. Credem că o lectură a muzicii conform principiilor transdisciplinarității ar putea deschide o filă nouă și necesară în abordarea științifică a acestui domeniu. Insist asupra acestui aspect spre a evita inutile (chiar dacă estetico-poetice necesare) divagații literaturizante de tot felul susținute mai mult sau mai puțin teoretic de tot ceea ce ar putea constitui arsenalul logic al acestei infinite *Lumi Posibile*. Aș reitera o aserțiune lupasciană care afirmă că “ontologia este creată de practicanții artelor și nu

---

¹ idem pag. 87-94

descoperită. Ea se face". Și altele, precum: "Muzica nu se *înscrie* în timp, ci *crează* un timp" (și un spațiu, așa adăuga). Am publicat în Revista *Muzica* – serie nouă – un ciclu de articole privind *Logica Lumilor Posibile* în această ordine de idei, pe care îl puteți consulta (la nevoie).

Este evident că o viziune transdisciplinară privind muzica se formează în etape și, în intenția de a cuprinde datele esențiale furnizate de practica acestui fenomen, se va putea extinde indefinit. Ar fi și rostul următoarelor noastre întâlniri. De la bun început va trebui să stabilim o dihotomie esențială, fiind vorba despre o abordare sistemică, între nivelul de organizare și Nivelul de Realitate în ce privește domeniul pe care îl vom investiga. O primă reflecție ne-ar conduce către etapele de constituire a discursului muzical, spre ceea ce se leagă de obiectul expunerii noastre în ipostaza **formativă și enunțiativă** (comunicare intersubiectivă în timp real). Pentru o mai clară dezvoltare a subiectului vom avea în vedere partitura (muzicală) și lectura acesteia, urmând ca practica orală (anterioara notației scrise) să o abordăm ulterior. Partitura muzicală, semiografia folosită și lectura acesteia vor constitui un prim Nivel de Realitate al prezentei operei muzicale în comunicarea artistică. Va fi necesar a-i defini nivelele de constituire (organizare), aspectele formative de ordin structural. Cu precădere va fi de observat întrucât vom avea de a face cu complexități de diferite ordini, majoritatea trecute sub tăcere de obicei sau ignorate pur și simplu. Problema cea mai importantă răsare atunci când lectura operei muzicale se petrece la diferite Niveluri de Realitate. Adică în diferite zone, în egală măsură formative și expresive ce se constituie prin ruptura diferitelor complexe de legi răspunzând unui Nivel și altul. Este o problemă de înțelegere și de cunoaștere. Unde ne plasăm, fiind vorba despre *ruptură*, o ruptură esențială a conceptelor fundamentale de formare a operei artistice? Cum adică creăm un timp și un spațiu MUZICAL prin și în pofida textului (muzical)?

Observăm că ne plasăm exact acolo unde filosofia lupasciană ne indică, și anume într-o zonă a antagonismului contradictoriu, de echilibru riguros între polii contradicției dintre

semi-actualizare și semi-potențializare, între eterogenizare și omogenizare; ceea ce reprezintă, conform structurii ternare a Realității, principiul formator al oricărei sistematizări. Avem de a face cu starea T (a terțului logic inclus) care privește integrarea contrariilor. Din câte cunosc, în analiza muzicală aceste noțiuni nu-și au (încă) locul (și sensul) și ar trebui privite cu atenție.

Fiind vorba despre o metodă științifică, întreaga problematică ar trebui expusă riguros sub aspect teoretic, logic și matematic (formal). Ar trebui inițiată o muncă în echipă. Se va putea judeca cu mai multă consistență astfel dinamismul oricărei cunoașteri logice raționale: dinamismele antagoniste în echilibrele lor variate care dau (cf. Lupașcu) nașterii sistemelor care reprezintă structurarea energiei și creează "impresia de realitate fizică consistentă și opacă pe care o numim materie și a cărei percepție prin organele de simț este o aparență; o iluzie". M-am referit la acestea în prima noastră întâlnire și nu mai revin.

Evident, un alt Nivel de Realitate se va supune unui alt sistem de legi interne față de tot ceea ce se înțelege prin *text muzical* în sensul de mai sus. Și, ceea ce este important, *lectura* muzicii la acest Nivel de Realitate se va petrece altfel și (totodată!) la fel. Am înfățișat ca atare altfel domeniul muzicii sau, de fapt, practica acestuia, care ar desfășura **concomitent** două Niveluri de Realitate. Cel puțin. Am scris cândva un articol, tot în Revista *Muzica*, despre "*Caracterul schizofrenic al comunicării muzicale*"¹). Chiar dacă perorația se dezvoltă într-un cadru strict delimitat, al gestului muzical, observăm în momentul de față că problematica se poate extinde în zone mult mai adânc suprapuse. Se pot cerceta și defini **Niveluri de existență** multiple care constituie din punct de vedere ontologic gestul muzical sub totalitatea aspectelor sale formative și care s-ar putea studia sistemic în mod sistematic.

Înainte de a intra în procesul comunicării muzicale, să ne aplecăm, pornind de la aceste premise, asupra zonelor de non-rezistență ale acestuia, și anume asupra acelor zone unde nu există niciun Nivel de Realitate (cf. Basarab Nicolescu).

---

¹ Nicolae Brânduș, Rev. *Muzica*, 3/1996, București.

Adică asupra zonelor de inserție a *Sacrului* în comunicarea muzicală. Să reflectăm asupra complexității care de la un Nivel de Realitate la altul își schimbă natura. După cum ni se menționează, complexitatea extremă la un anumit nivel poate apărea ca simplitate la altul care, la rândul său poate fi de extremă complexitate în cadrul propriilor legi. Problema principală a analizei noastre este: la ce ne referim? Unde se plasează (și cum?) acel motor fundamental generator de energie structurantă pe care o descoperim în **[Tot]** și mai ales când ne punem problema existențială a sensului mișcării și a evoluției Universului? Schimbarea, ni se spune, este orientată. Drept care o vom înțelege mai bine când, alături de investigațiile științifice privind descrierea mecanismelor de la baza ordinii naturale a lucrurilor (i-am zis cândva “șurubăria Universului”) ne vom pune problema semantică a *rostului* și a *sensului* mișcării universale și a aspectului teleologic al existenței. De egală importanță și probabil unul dintre eforturile majore ale civilizației umane este cel de a desluși acele zone de non-rezistență, de a le înțelege și a le cunoaște. Evident altfel, conform propriei rațiuni meditănd asupra neraționalului în speranța iluminării... Dar aici este o altă discuție pe care o vom amâna deocamdată. Este de absolută evidență faptul că *Tradiția* inițiativă a Orientului și, în parte a Occidentului își rezolva această disperare în fața **Necunoscutului** prin rugăciune și meditație, care subîntind în mod similar și diferit aceleași nevoie de edificare privind propriul destin și Lumea. Transdisciplinaritatea își propune o rezolvare, cel puțin logică a acestei chestiuni prin instituirea unor concepte de bază precum **Obiectul și Subiectul Transdisciplinar** între care se stabilește o relație biunivocă. Acad. Basarab Nicolescu își susține spectaculos această idee, după cum am menționat în prima noastră întâlnire. Se pune astfel o ordine rațională în această dihotomie (era să zic dihonie!) prezentă în filosofia cunoașterii de milenii: Obiect-Subiect. Acestea apar unite într-o unică entitate care le integrează transdisciplinar într-un același efort de edificare. Și aceasta în viziunea aceleiași logici a *Antagonismului energetic* elaborate și formalizate de St. Lupașcu și extinsă în toate domeniile de cercetare

epistemologică – o viziune *cuantică* a Lumii. După cum menționează filozoful: “Realitatea are o structură ternară, și anume **Sistem & Antisistem & Starea T**, cea din urmă inducând noțiunea de echilibru riguros între contradictorii. Dinamismul energetic al Stării T (terțul inclus) constituie substratul însuși al Realității.”

Ne propunem să surprindem validitatea și coerența acestor principii de abordare transdisciplinară a Muzicii. Va trebui să reevaluăm cunoștințe vechi, devenite rutine, spre a le pune într-o nouă lumină, mult mai cuprinzătoare. Vom continua să schițăm și alte puncte de reper în cele ce urmează.

***

Mă voi referi în continuare la cercetările fizicianului David Bohm, o autoritate în domeniu. În cartea sa *Plenitudinea lumii și ordinea ei* (Humanitas, 1995, București) și în seria de interviuri apărute în volumul *Sfârșitul timpului* (Ed. Herald, 2007, București) ni se expun câteva idei interesante privind *Plenitudinea nedivizată, Ordinea implicită și explicită, Teoria cuantică, indicație a unei ordini implicite multidimensionale* ș.a. Voi trece în revistă ideile principale puse în discuție de autor în sensul amplificării instrumentului teoretic ce stă la baza cercetării noastre.

Conceptul de **Ordine** este una din temele principale dezvoltate în lucrările citate. Universul este privit ca un **Tot** indivizibil și nefărâmițat, o *Ordine a Plenitudinii indivizibile*. Fiecare *regiune* conține o structură înfășurată, o ordine totală implicită.

Cităm din cartea autorului:

„Funcția receptorului este de a desfășura (explicit) ordinea semnalelor provenite, sub forma unor aranjamente regulate de obiecte și evenimente. **Totul** este o continuă mișcare de curgere (flux), iar [**ceea ce este**] este procesul de devenire în el însuși. Obiectele, evenimentele, entitățile, condițiile structurale etc. sunt forme care pot fi abstrase din acest proces. **Obiectul** este o abstracție a unei forme relativ invariante: model de mișcare, singularitate etc. Descrierea

Universului privește modul în care termenii sunt legați prin *raport* sau *rațiune*. Mișcarea este considerată ca o noțiune primară și lucrurile aparent statice și de sine stătătoare sunt stări invariante ale unei mișcări continue. Se ține seama de posibilitatea actualizării potențialității sistemului observat pe seama altora care nu pot fi actualizate în același timp” (vezi și **Șt. Lupașcu!**). ”Este vorba despre obiecte fuzionând unul cu altul (după cum se întâmplă cu singularitățile **câmpului**) pentru a forma un întreg indivizibil. Acest demers științific privește o nouă rațiune universală care leagă și unifică toate diferențele ce apar în procesul cercetării și se referă la observarea irelevanței vechilor diferențe, la relevanța noilor diferențe, la o percepție a unor noi ordini, măsuri și structuri, asemănătoare **percepției artistice**. Aceasta în sensul observării întregului fapt în deplina sa individualitate și a articulării noii ordini în vederea asimilării acestuia. Nu se începe cu preconcepții abstracte și adaptarea acestora la noua ordine observată. A rațiunii este o **percepție prin intermediul minții**. Similară cu percepția artistică, aceasta nu este doar repetiția asociativă a rațiunilor cunoscute, ci privește activitatea *formativă* a minții. *Teoriile* sunt moduri de a privi lumea ca un întreg indivizibil, un flux universal de evenimente și procese. Sunt puncte de vedere care nu sunt nici adevărate, nici false, ci *clare* în anumite domenii și neclare când sunt extinse dincolo de acestea. Teoriile nu sunt descrieri ale Realității “așa cum este ea” ci forme de înțelegere mereu schimbătoare ce pot indica o realitate ce este implicită și nu este descriptibilă și specificabilă în totalitatea sa. *Ipotezele* sunt supoziții a fi verificate experimental conform gradelor de adevăr și fals. Teoriile nu se echivalează cu ipotezele(...) Ordinea implicită transportă **Holomișcarea**. Este vorba despre o totalitate indefinibilă, incomensurabilă, nedivizată și nefărămitată și, în contexte diferite, relevă un anumit aspect rezultat dintr-o intersecție a ordinilor (conținuturi descrise).”

Autorul menționează următoarele **ordini de implicare**:

- sincrone
- sinordonate

- asinordonate
- parametri legați în manieră contingentă

Într-o ordine a plenitudinii nedivizate *orice* implicitează *orice*.

Determinismul în timp nu este singura forma de raport sau rațiune. Pot fi relevante și alte ordini spre a forma legi. Întreaga ordine implicită este prezentă în orice moment. Legea structurii leagă aspecte cu diverse grade de explicitare și nu va fi determinată de timp. (*Este vorba despre algebre și subalgebre în studiul formal al acestora*). În ce privește holograma și scrierea întregului, în holograma și în experimentele de tip cuantic nu există nicio cale de a reduce ordinea implicită la un tip mai fin de ordine explicită (vezi de ex. legile fizicii)."

Autorul menționează mai departe:

"**Nemăsurabilul** este ceea ce nu poate fi numit, descris sau înțeles prin orice formă de rațiune și se referă la un anume "voal", structură, ordine a formelor, a proporțiilor și raporturilor, care se prezintă percepției și rațiunii obișnuite și care acoperă adevărata *Realitate*: cea care nu poate fi percepută de simțuri și despre care nimic nu se poate spune sau gândi" (vezi dihotomia Realitate-Real, cf. Basarab Nicolescu). De unde: "Înțelegerea originală și creativă dinăuntru câmpului de măsură este acțiunea Nemăsurabilului, cauza formativă a tot ceea ce se întâmplă în câmpul măsurii prin simțuri și minte. Evaluarea relevanței este o *artă* în sensul în care pretinde o percepție creatoare care trebuie să se rezolve mai departe într-un fel de îndemânare în munca artizanului (!). Știința în aspectele sale cele mai originare își asumă o calitate a comunicării **poetice** proprie unei percepții creative a noii ordini". Există forme folosite tacit, prin sugestie, în limbajul artistic."

Și mai departe:

"Limbajul este o formă particulară de ordine: de sunete, cuvinte, structuri de cuvinte, nuanțe ale exprimării, gesticulație etc., care reprezintă o curgere fără restricții a *sensului*".

Autorul dezvoltă idei interesante legate de plenitudinea limbajului și *contextul* în care este folosit, pe care le vom dezvolta în ce privește limbajul muzical.

Și: “Adevărul și falsitatea, relevanța și irelevanța sunt un act de percepție a unei ordini foarte înalte (...). Un adevăr în funcțiune” (...).

Cităm în continuare (vezi introducerea la cap. 7: *Universul care se înfășoară și se desfășoară și Conștiința*, pag. 248). Autorul scrie:

“De-a lungul acestei cărți tema centrală subiacentă a fost plenitudinea nefărâmită a totalității existenței văzută ca o mișcare nedivizată de curgere fără margini (...), În ordinea implicită, totalitatea existenței este înfășurată în fiecare regiune a spațiului și timpului (...). Orice parte, aspect sau element am abstrage prin gândire, acesta înfășoară întregul și este intrinsec legat de totalitatea din care a fost abstras”.

Autorul stabilește o distincție clară între ”**ordinea mecanistă**, care privește lumea constituită din entități care sunt una în afara celeilalte și există independent în diferite regiuni ale spațiului și timpului și interacționează prin forțe care nu cauzează nici o schimbare în ceea ce este esențial în natura lor, și cea **cuantică**. Mașina este un exemplu tipic al acestui tip de ordine mecanistă. Prin contrast, într-un organism viu fiecare parte crește în contextul unui întreg astfel încât nu există în mod independent și nici nu interacționează cu celelalte fără ca să fie influențată în mod esențial prin această relație (...)”.

În continuare citim:

“Teoria relativității necesită continuitate, cauzalitate strictă (determinism) și localizabilitate. Teoria cuantică necesită non-continuitate, non-cauzalitate și non-localizabilitate. O unificare a acestor două teorii va fi probabil o teorie nouă din care ambele să fie deduse ca abstracții, aproximații și cazuri limită. Locul cel mai bun din care ar trebui să se înceapă ar fi nu acele caracteristici care se contrazic direct, ci cu ceea ce au în comun în mod fundamental și anume plenitudinea nedivizată. **Holograma** este un procedeu prin care fiecare parte conține informație despre întregul obiect: nu există nicio corepondență punct cu punct între obiect și imaginea sa rezultată

(fotografică). Forma și structura întregului obiect sunt înfășurate înăuntrul fiecărei regiuni din înregistrarea fotografică. Când oricare dintre regiuni este iluminată, forma și structura sunt desfășurate pentru a da din nou o imagine recognoscibilă a întregului obiect. Totalitatea mișcării de desfășurare și înfășurare poate trece cu mult dincolo de ce s-a dezvăluit până acum. Deși setul complet de legi ce guvernează totalitatea holomișcării este necunoscut (de necunoscut) se presupune că aceste legi sunt astfel încât din ele se pot abstractiza subtotalități de mișcare relativ autonome sau independente având o recurență și stabilitate a modelelor fundamentale de ordine și măsură. Ordinea explicită poate fi văzută ca un caz particular sau distinct al unei mulțimi mai generale de ordini implicite din care mai târziu poate fi derivată. Când se lucrează în termenii ordinii implicite se începe cu plenitudinea nedivizată a **Lumii** iar sarcina științei este de a deriva, prin abstragere din întreg, elemente aproximativ separabile, stabile și recurente, dar legate exterior unele de altele și alcătuind subtotalități relativ autonome care trebuie descrise în termeni de ordine explicită (...). O ordine explicită este cazul particular al unei mulțimi mai generale de ordini implicite (...). **Ceea ce există** este întotdeauna o totalitate de ansambluri, cu toate prezente împreună în serii ordonate de stadii de înfășurare și desfășurare care se amestecă și se interpenetrează unele cu celelalte în cuprinsul întregului spațiu (...). *Particula* este doar o abstracțiune a unei totalități mult mai cuprinzătoare a structurii. Ordinea implicită își are fundamentul în holomișcarea care este vastă, bogată și aflată într-o continuă stare de mișcare nesfârșită de înfășurare și desfășurare ale cărei legi sunt doar vag cunoscute și care, în esență, ar putea fi necunoscute în totalitatea lor. Se poate presupune că înăuntrul tuturor mulțimilor de ordine implicită este o totalitate de forme care au un tip anumit de recurență, stabilitate și separabilitate: forme care sunt capabile a apărea ca elemente relativ solide, tangibile și stabile care constituie **Lumea** noastră manifestă. Această remarcabilă subordine specială care formează fundamentul posibilității acestei lumi manifeste este atunci ceea ce în consecință se înțelege prin **ordine explicită**. Faptul că această

ordine este de fapt cea care, mai mult sau mai puțin, apare simțurilor se poate face numai când aducem conștiința în *Universul nostru de discurs* și arătăm că materia și conștiința pot, măcar într-un anume sens să aibă în comun această ordine explicită (...).

În mod fundamental, ordinea implicită trebuie considerată ca un proces de înfășurare-desfășurare într-un spațiu de dimensiune mai înaltă (sic). În mod cu totul general ordinea implicită trebuie extinsă la o realitate multidimensională sau este un întreg nefărâmițat incluzând toate *câmpurile* și *particulele* sale. Holomișcarea se înfășoară și se desfășoară într-o ordine multidimensională ale cărei dimensiuni sunt efectiv infinite (...) și din care se pot subtrage totalități relativ independente care pot fi aproximate ca autonome. Acest principiu se poate extinde la ordinea multidimensională a Realității (...). Materia neînsuflețită trebuie văzută ca o subtotalitate relativ autonomă în care viața nu se manifestă în mod semnificativ. Materia neînsuflețită este o abstracție secundară, derivată și particulară a holomișcării. Este *viața implicită*, temeiul atât al vieții explicite cât și al materiei neînsuflețite. Acest **temei** este primar, existent de sine stătător și universal. Fundamentală pentru legea holomișcării este posibilitatea de abstragere a unei mulțimi de subtotalități relativ autonome.

Conștiința (în care includem gândirea, simțămintele, dorințele, voința etc.) poate fi înțeleasă în termenii ordinii implicite împreună cu realitatea ca întreg. Ordinea implicită se aplică atât materiei vii și nevii cât și conștiinței (...) și poate să facă posibilă o înțelegere a relației dintre acestea două din care să ajungem la o anumită idee în ce privește fundamentul lor comun. Adică la germenul unui nou concept de plenitudine nediferențiată în care conștiința să nu mai fie separată de materie (...).

Materia este mai întâi *obiect* al conștiinței noastre. Diverse energii (lumină, sunet etc.) înfășoară în mod continuu în fiecare regiune din spațiu o informație care privește în principiu întregul univers material. Întreaga materie din corpurile noastre înfășoară într-un anumit fel **Universul** chiar de la

început. *Conștiința* este mai mult decât cele dinainte: implică conștiința, atenția, percepția, actele înțelegerii; și multe altele. Studiul acestora ne-ar duce mai aproape de esența experienței reale a conștiinței decât aplicarea unui model holografic în ce privește funcționarea creierului și discutarea modurilor de excitare a nervilor senzoriali”.

Voi cita în continuare fragmente din carte:

“Este greu să se spună mai mult despre niște facultăți atât de subtile ca acestea. Totuși reflectând în continuare și dând o atenție deosebită la ceea ce se întâmplă în anumite experiențe se pot obține indicii valoroase. Să vedem, de exemplu, ce se întâmplă când ascultăm muzică. La un moment dat este cantată o anumită notă, dar un număr de note anterioare încă mai «reverberează» în conștiință. Ceva mai multă atenție va arăta că tocmai prezența *simultană* și activitatea tuturor acestor reverberații este responsabilă pentru senzația imediată și directă a mișcării curgerii și continuității. A auzi un set de note atât de îndepărtate în timp încât pentru ele nu mai există nici o astfel de reverberație va distruge senzația acestei mișcări întregi nefărămițate și vii care dă sens și forță muzicii pe care o auzim.

Este clar din cele de mai sus că nu experimentăm *realitatea acestei mișcări întregi* făcând ca trecutul să “persiste” cu ajutorul amintirii unei secvențe de note și anume comparând acest trecut cu prezentul. Mai curând, așa cum se poate descoperi printr-o atenție sporită, “reverberațiile” care fac posibilă o astfel de experiență nu sunt numai amintiri, ci sunt, de fapt *transformări active* a ceea ce a sosit mai devreme, în care trebuie nu doar găsită o senzație generală și difuză a sunetelor originare, cu o intensitate descrescătoare, în concordanță cu timpul scurs de când au fost culese de ureche, ci, de asemenea, trebuie incluse și diverse răspunsuri emoționale, senzații ale corpului, mișcări musculare incipiente și evocarea unei game largi de senzori suplimentare adesea de o mare subtilitate. Se poate astfel obține o percepție directă a felului în care o secvență de note este înfășurată în multe niveluri ale conștiinței și a felului în care, la orice moment dat, transformările ce decurg din multe astfel de note înfășurate

interpenetreează și se amestecă pentru a da naștere la o senzație de mișcare imediată și primordială.

Această activitate a conștiinței constituie, evident, o paralelă izbitoare cu activitatea pe care am propus-o pentru ordinea implicită în general. Astfel (...) am dat un model al electronului în care, pentru orice moment de timp, există o mulțime coprezentă de ansambluri care au suferit transformări diferite care interpenetreează și se amestecă în diversele lor grade de înfășurare. Într-o astfel de înfășurare, există o schimbare radicală nu numai a formei, ci și a structurii în întreaga mulțime de ansambluri (schimbare pe care am numit-o în cap. 6 *metamorfoză*); și totuși o anumită totalitate a ordinii în ansambluri rămâne invariantă, în sensul că în toate aceste schimbări este păstrată o similaritate a ordinii subtile, dar fundamentală.

În muzică există o transformare fundamentală asemănătoare (a notelor) în care se poate vedea de asemenea că o anumită ordine se păstrează. Diferența esențială între aceste două cazuri este că pentru modelul nostru de electron o ordine înfășurată este prinsă în gândire ca prezența împreună a multor grade de transformare a ansamblurilor, diferite dar corelate reciproc, în timp ce pentru muzică, ea se simte *imediat* ca prezența laolaltă a multor grade de transformare a tonurilor și sunetelor diferite dar corelate reciproc. În acestea din urmă există un simțământ atât al tensiunii cât și al armoniei dintre diversele transformări coprezente, și acest simțământ este desigur primordial în cuprinderea muzicii în starea sa de mișcare nedivizată de curgere.

Ascultând muzica se percepe așadar direct o ordine implicită. Evident, această ordine este activă în sensul că ea curge încontinuu în răspunsuri emoționale, fizice și de alt fel, care sunt inseparabile de transformările din care este în mod esențial constituită (...)” [pag. 280, 281]

Mai departe:

“(...) Toate acestea sugerează că într-un mod cât se poate de general (...) există o asemănare fundamentală între ordinea experienței noastre imediate de mișcare și ordinea implicită, așa cum este ea exprimată în termenii gândirii noastre

(...), în fapt rezolvând astfel paradoxul lui Zenon privind mișcarea” (pag. 283). (...) „Desigur, acest mod de gândire nu reflectă sau nu exprimă în nici un fel senzația imediată a mișcării pe care o putem avea la un moment dat, de exemplu cu o secvență de note muzicale ce reverberează în conștiința (sau în percepția vizuală a unei mașini de viteză). De fapt este numai o simbolizare abstractă a mișcării având o relație cu realitatea acesteia asemănătoare cu cea dintre un portativ muzical și experiența reală a mișcării însăși” (pag. 284). (...) Când gândim mișcarea în termeni de ordine implicită ea este înțeleasă în termenii unei serii de elemente care se interpenetrează și se amestecă în grade diferite de înfășurare *prezente toate împreună*. Activitatea acestei mișcări nu prezintă atunci nicio dificultate, deoarece este rezultatul acestei ordini înfășurate și este determinată prin relațiile dintre elementele coprezente mai degrabă decât prin relațiile dintre elementele care există și care nu mai există.

Vedem atunci că gândind în termeni de ordine implicită ajungem la un concept de mișcare care este logic coerent și care reprezintă în mod corespunzător experiența noastră imediată a mișcării. Astfel, ruptura netă între gândirea abstractă, logică, și experiența concretă imediată care s-a încetățenit în cultura noastră de atâta timp nu mai trebuie menținută. De fapt, se creează posibilitatea pentru o mișcare nefărămițată de curgere de la experiența imediată la gândirea logică și înapoi, pentru a se pune astfel capăt acestui tip de fragmentare (pag. 285).

(...) „Mișcarea, în termenii ordinii implicite, este mai curând o relație între anume faze a ceea ce este cu alte faze a ceea ce este care sunt în stadii diferite de înfășurare. Această idee implică faptul că esența Realității ca întreg este legătura (...) dintre diferitele faze aflate în stadii diferite de înfășurare (mai degrabă decât, de exemplu, relația dintre diferitele particule și câmpuri care sunt în întregime explicite și manifeste) (pag. 285).

(...) „Vedem că fiecare moment al conștiinței are un anumit conținut *explicit*, care este un prim-plan, și un conținut *implicit* care este fundalul corespunzător. Presupunem acum că

nu numai experiența imediată este cel mai bine înțeleasă în termeni de ordine implicită, dar că și gândirea trebuie în mod fundamental înțeleasă în această ordine. Aceasta înseamnă aici nu doar *conținutul* gândirii, pentru care am început deja să folosim ordinea implicită. De fapt aceasta înseamnă că *structura, funcționarea și activitatea* efectivă a gândirii se află în ordinea implicită. Distanța dintre implicit și explicit în gândire este luată aici ca fiind în mod esențial echivalentă cu distincția dintre implicit și explicit în materie în general (...). În acest studiu am folosit ideea după care conștiința poate fi descrisă în termenii unei serii de momente. O scrutare atentă sugerează că un moment dat nu poate să fie fixat în mod exact în raport cu timpul (de exemplu cu un ceas), ci mai curând că el acoperă o durată de timp vag definită și care, cumva, are o întindere variabilă (...). Fiecare moment este experimentat **direct** în ordinea implicită. Am văzut apoi că prin forța necesității, în situația atotcuprinzătoare, un moment dă naștere la următorul, în care conținutul ce a fost mai înainte implicit este acum explicit, în timp ce conținutul explicit anterior a devenit implicit(...)" (pag. 286-287).

(...) „Cum se face că în conștiință ceea ce e manifest este ordinea explicită? Așa cum ne arată o observație atentă (având în minte că aici cuvântul “manifest” înseamnă ceea ce este recurent, stabil și separabil), conținutul manifest al conștiinței este bazat în mod esențial pe memorie, care este aceea care permite unui asemenea conținut să fie menținut într-o formă destul de constantă. Desigur, pentru a face posibilă o astfel de constantă este de asemenea necesar ca acest conținut să fie organizat nu doar prin asociații relativ fixe, dar și cu ajutorul regulilor logicii și al categoriilor noastre fundamentale de spațiu, timp, cauzalitate, universalitate etc. În acest fel poate fi dezvoltat un sistem atotcuprinzător de concepte și imagini mentale care să fie o reprezentare mai mult sau mai puțin fidelă a “lumii manifeste” (pag. 288).

(...) „Un motiv pentru care în general noi nu observăm caracterul primordial al ordinii implicite este acela că am devenit atât de obișnuiți cu ordinea explicită și am accentuat-o atât de mult în gândirea și limbajul nostru încât avem tendința de a

simți foarte puternic că experiența noastră primară este una explicită și manifestă . (...) Aceasta contribuie la formarea unei experiențe în care aceste caracteristici statice și fragmentare sunt adesea atât de intense încât trăsăturile mai tranzitorii și subtile ale curgerii nefărămițate (de exemplu, “transformările” notelor muzicale) tind în general să pălească într-o asemenea aparență insignifiantă încât suntem, în cel mai bun caz, numai vag conștienți de ele. Astfel poate să apară o iluzie în care conținutul manifest static și fragmentat al conștiinței este experimentat ca fiind chiar baza Realității iar din această iluzie se poate obține aparent o demonstrație a corectitudinii acelui mod de gândire, în care acest conținut este luat ca fundamental” (pag. 290).

(...) „Ordinea explicită și manifestă a conștiinței nu este distinctă de cea a materiei în general. (...) Ordinea explicită a materiei este, în esență, ordinea explicită senzorială care este prezentă în conștiință în cadrul experienței obișnuite” (pag. 292).

(...) „Realitatea cea mai comprehensivă, mai adâncă și mai lăuntrică nu este nici mintea, nici trupul ci, de fapt, una de o dimensiune mai înaltă care este fundamentul lor comun și a cărei natură este dincolo de ambele. Fiecare dintre acestea este atunci doar o subtotalitate relativ independentă și rezultă că această independență relativă derivă din fundamentul de dimensiune mai înaltă în care mintea și trupul sunt, până la urmă, una și aceeași entitate (așa cum, de fapt, găsim că independența relativă a ordinii manifeste derivă din fundamentul ordinii implicite). (...) Proiecțiile unui fundament de dimensiune mai înaltă, precum mintea și trupul vor într-un moment următor, ambele diferite de ceea ce erau mai devreme, deși aceste diferențe vor fi desigur legate. Așadar nu spunem că mintea și trupul se influențează reciproc în mod cauzal, ci că de fapt mișcărilor amândurora sunt rezultatul proiecțiilor corelate ale unui fundament comun de dimensiune mai înaltă.

(...) Conținutul explicit ușor accesibil al conștiinței este cuprins în interiorul unui mult mai vast fundal implicit (sau implicitat). Evident că acesta, la rândul său trebuie să fie conținut într-un fundal încă și mai vast care poate include nu

numai procese neuro-fiziologice la niveluri de care nu suntem în general conștienți, ci și un fundal încă mai vast de adâncimi lăuntrice necunoscute, în ultimă instanță, de necunoscut, care pot fi analoge cu *“oceanul” de energie ce umple spațiul “gol”* perceput prin simțuri. (...) La fel cum vastul ocean de energie din spațiu este prezent pentru percepția noastră ca o *senzație a vidului* sau a nimicului, la fel și vastul fundal “inconștient” al conștiinței explicite, cu toate implicațiile sale, este prezent într-un mod asemănător. Adică, el poate fi *simțit* ca un vid sau un nimic înăuntrul căruia conținutul uzual al conștiinței este doar o mică mulțime de fațete neglijabil de mici” (pag. 293-295).

(...) „Teoria cuantică implică faptul că elementele separate în spațiu sunt în general proiecții corelate noncauzale și nonlocale ale unei realități de o dimensiune mai înaltă, de unde urmează că momentele separate în timp sunt de asemenea proiecții ale acestei realități. Evident, aceasta duce la un concept ce poate fi abstras din ceea ce este, în mod esențial, fundamentul nou al semnificației timpului. Atât în experiența comună cât și în fizică, timpul a fost în general considerat ca o ordine primordială, independentă și universal aplicabilă, poate cea mai fundamentală pe care o cunoaștem. Acum am fost conduși la sugestia că ea este secundară și, ca și spațiul, trebuie derivată ca o ordine particulară dintr-un **fundament de o dimensiune mai înaltă**. (...) Multe asemenea ordini temporale particulare interconectate pot fi derivate pentru diverse mulțimi de secvențe de momente corespunzând unor sisteme materiale care se deplasează cu viteze diferite. Totuși, acestea toate sunt dependente de o realitate multidimensională care nu poate fi înțeleasă complet în termenii nici unei ordini temporale sau set de astfel de ordini. (...) Trebuie să considerăm timpul ca pe o proiecție a realității multidimensionale într-o secvență de momente. O astfel de proiecție poate fi descrisă mai curând ca una *creativă* decât una mecanică, deoarece prin creativitate se înțelege în fond inițierea unui nou conținut care se desfășoară într-o secvență de momente ce nu e complet derivabilă din ceea ce a venit mai devreme în această secvență sau într-un set de asemenea secvențe. Vom spune atunci că mișcarea este în mod esențial

o astfel de *inițiere creativă* a unui nou conținut proiectat din fundamentul multidimensional. Prin contrast, vom numi mecanica o subtotalitate relativ autonomă ce poate fi abstrasă din ceea ce este, în mod esențial, o creativă mișcare de desfășurare” (pag. 296-297).

(...) „Abordarea noastră atotcuprinzătoare a reunit astfel întrebări asupra naturii cosmosului, a materiei în general, a vieții și a conștiinței. Toate acestea au fost considerate ca fiind proiecții ale unui fundament comun. El poate fi numit fundamentul a tot ceea ce este, cel puțin în măsura în care putem simți și cunoaște aceasta în faza actuală de desfășurare a conștiinței. Deși nu avem nicio percepție sau cunoaștere detaliată a acestui fundament, el este mereu înfășurat în conștiința noastră în modurile pe care le-am schițat ca și, poate, în alte moduri care trebuie încă descoperite” (pag. 297-298).

Principiile *transdisciplinarității* cât și teoria *Plenitudinii lumii și ordinea ei* puse în directă relație se vor constitui într-un corpus semnificativ de surse în judecarea faptelor semnificative care astăzi, prin optica unei noi epistemologii, pot arunca o lumină altfel asupra Muzicii.

Insist asupra necesității ca fiecare dintre noi să-și procure cărțile menționate și să le parcurgă integral. Ca atare, se va beneficia de un fond comun de carte și se va putea adopta un limbaj comun. În cele două intervenții ale mele am intenționat să circumscriu în modul cel mai potrivit contextul analitic în care se va desfășura cercetarea noastră; cu cât mai reduse comentarii personale a datelor furnizate. Și, ca atare, m-am aplecat nemijlocit asupra fondului de idei inclus în lucrările acestor autori de largă notorietate științifică-culturală fără pretenții de „drept de autor” în privința conținutului expunerilor; (deocamdată; va urma desigur). În general, ortografia adoptată și sublinierile ne aparțin. Nu le-am declarat nici în text și nici în josul paginilor, deoarece s-ar fi încărcat superfluu redactarea acestui studiu.